

2016

22 april

16

LITURGIE

De Waarheids- vriend

*Wekelijkse uitgave van
de Gereformeerde Bond*

4 PSALMEN HELPEN OM
ALLE LAGEN VAN HET
LEVEN TE BENOEMEN

6 'WEERKLANK' GEEFT
STOF TOT ZINGEN

8 DS. SCHROTEN: 'WIJ
WILLEN FACILITEREN,
NIET POLEMISEREN'

11 ZINGEN IN WAARDER,
LEXMOND EN PUTTEN

14 WAT IS WIJSHEID
VOOR KERKENRADEN?

”

Eredienst wordt spannend als Christus' bloed op de gemeente drupt

EERLIJK EN DIENSTBAAR

De presentatie van de bundel *Weerklank*, gisteren in Amersfoort, kan aanleiding voor een kerkenraad zijn om opnieuw over de inrichting van de eredienst na te denken. Dat hóéft echter niet. De verschijning van welke bundel ook is slechts dienstbaar als er een besluit viel om in de eredienst meer te zingen dan de Psalmen. Niet de verschijning van een bundel moet dit 'forceren'.

P.J. Vergunst is hoofdredacteur van *De Waarheidsvriend*.

De voorbije maanden heb ik meer dan ooit op gemeenteavonden mogen spreken over de eredienst. Dat is een vreugdevolle taak, dat is een thema dat er werkelijk toe doet. Het raakt aan de omgang tussen God en Zijn gemeente. Waar sleur – of zelfs verveling – insluip in de wekelijkse gang naar Gods huis, missen we de zegen van de zondag, verdwijnt het wonder dat Mozes moest opschrijven: 'Dan zal Ik u daar ontmoeten en van boven het verzoendeksel (...), zal Ik met u spreken over alles wat Ik u voor de Israëlieten gebieden zal.'

Deze woorden en veel andere gedeelten uit het boek Exodus – ze lenen zich er uitstekend voor om de gemeente vandaag bij de essentie van de kerkdienst te bepalen. Het geldt voor de brief aan de Hebreeën of andere passages uit het Nieuwe Testament evenzeer.

WAT ZINGEN WE?

Opvallend is nu dat na een lezing over de eredienst na de pauze alle (ja, alle) vragen gaan over wat we

zingen, concreet: over de vraag hoeveel ruimte er is om naast de psalmen ook bijbelliederen of gezangen te zingen. In je antwoord moet je de vraagsteller dan vooral bevestigen in zijn mening...

Het gaat in de ontmoeting van God en de gemeente echter allereerst om de bediening van de verzoening, om het bloed van Christus dat op de gemeente drupt én... dat ik in ongeloof onrein kan achten. Dáár ligt de spanning van elke kerkdienst. Het gaat om de innerlijke vreugde vanwege Zijn wet en het Hem eren – en in die liefde doen hart en verstand beide mee. Het is meer dan teleurstellend als hier niet het accent op blijft vallen, als ambtsdragers zowel een leven in de vreze des Heeren als de gave van het onderscheid missen om de wacht te betrekken bij een prediking waarin de Schriften echt opengaan.

WAKEN

Laat elke ambtsdrager zich bij de verschijning van een nieuw Liedboek of de bundel *Weerklank* afvragen hoe zijn positiekeuze zich verhoudt tot de opdracht die hij van Christus ontving om 'te waken over de zielen van de gemeente' (Hebr. 13:17). Dat is geen vrijblijvende opdracht maar een taak waarvoor eens rekenschap afgelegd moet worden. Of is dit niet concreet genoeg? Naar mijn besef is dit heel concreet.

We leven momenteel in 2016. Voor hervormd-gereformeerden betekent dit – anders dan in 1967 of 1995 – de opdracht om de psalmen niet kwijt te raken. Is mijn waarneming terecht dat dit

gevaar reëel is bij het opschuiven van de generaties, dat dit gevaar reëel is als een gemeente besloot ruimte te geven aan vrije liederen? Terecht zegt ds. A.L. van Zwet elders in dit nummer (pag. 11) in het kader van onze roeping dat er nu nog ouderen en jongeren in de kerkenraden zitten die in de gereformeerde traditie wortelen.

OP TEXEL

Vorige maand kerkte ik een zondag in een protestantse gemeente op Texel, een prachtig oud kerkgebouw dat op zichzelf al een boodschap verkondigt. De orde van dienst vertelde me dat alleen het intochtlied een psalm was; ín

de dienst zongen we uit het *Liedboek-2013*. Met pijn in het hart constateerde ik dat mijn vrouw de jongste aanwezige was, dat er geen kinderwagens naar de kerk gereden werden maar er wel vier rollators in het portaal gearceerd stonden.

Met een vriendelijke dame sprak

LITURGIE

ik na de dienst. Ze was 82 jaar, had tien jaar als ouderling gediend en de liefde voor de kerk en voor de Bijbel doortrok haar geheel. 'Meneer', zei ze, 'we hebben echt alles geprobeerd, hebben jeugddiensten en themadiensten gehouden, er kon van alles, maar de jeugd wil niet meer komen.' Wat denk je dan? En, wat zeg je dan?

GEÏNSPIREERD

Zelf dacht ik – toen en later – aan onze roeping om jongeren en ouderen in de eredienst op zondag én in de liturgie in het gewone leven betrouwbare en verstaanbare woorden aan te reiken om tot God te naderen. Geen geheimtaal, ook geen populaire insteek, wel woorden waarmee je leven kunt, waarmee je sterven kunt. En dat laatste geeft aan dat ons thema geen vrijblijvendheid in zich draagt.

Wie wordt bij de begrafenis van een kind van God immers niet geraakt door het lied dat de ge-

die de eeuwen overbrugd hebben, zoals:

*Mijn ziel, hoe treurt ge dus verslagen?
Wat zijt g' onrustig in uw lot?
Berust in 's HEEREN welbehagen,
Hij doet welhaast uw heilzon dagen;
uw hoop herleev', naar Zijn gebod;
mijn Redder is mijn God.*

Waar de Psalmen geïnspireerd zijn door de Geest, geldt dit niet de berijming ervan. Laten we daarin eerlijk zijn naar het verleden én naar initiatieven die vandaag ontstaan (zie pag. 16). Onlangs constateerde ds. C.G. Vreugdenhil (Gereformeerde Gemeenten) dat de berijming van zijn collega C.J. Meeuse gereformeerder is dan '1773', waarbij hij tegelijk aangaf dat 'wat eenmaal ingeburgerd is niet zomaar veranderd kan worden, zonder dat er een golf van kritiek op komt.' Het stelt degenen die de Psalmen liefhebben voor de vraag of we eerlijk, moedig en daarmee dienstbaar leiding geven.

SOCIALE MEDIA

We besluiten ten aanzien van de eredienst niet op basis van allerlei stemmen, maar we laten ons er wel door voeden. Twee maanden geleden nam kand. P.K. van de Kamp het beroep naar de vrijgemaakt-gereformeerde kerk van Grijskerk aan. Op de website van de GKv gaf hij onderstaand profiel van zichzelf: 'Ik houd van voetballen, muziek maken, plaatjes draaien, gezelligheid en het drinken van een biertje. Ik vind het mooi wanneer een kerk openstaat voor liturgische veranderingen, participatie van jongeren, diaconaat buiten de kerkmuren, gesprekken met andere kerken en oog heeft voor mensen die binnen of buiten de kerk weinig of niets met geloof hebben.' Laten we beseffen dat met dank aan de sociale media uitingen als deze meer jonge mensen bereiken kunnen dan evenwichtig geformuleerde brochures van de Gereformeerde Bond. Meer dan de jonge ds. Van de Kamp verdient daarom de ervaren ds. Vreugdenhil ons oor.

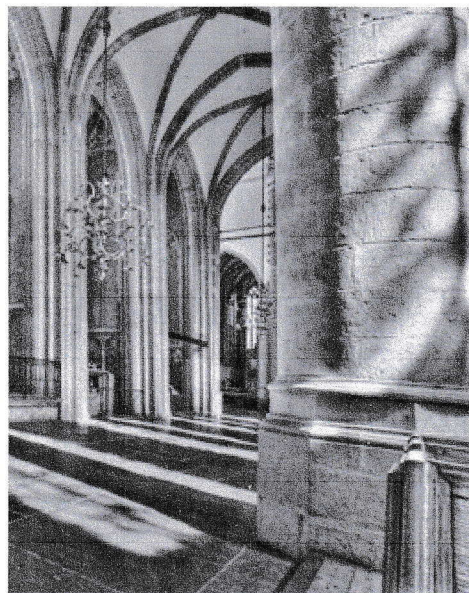
Een andere (waardevolle) stem is die van ds. K. Hage uit Breukelen, die zich twee maanden geleden in een vraaggesprek uitliet over de krimp van de kerk en de secularisatie die 'in ons allemaal zit'. Om die laatste reden zei hij onder meer dit: 'In de Psalmen klinkt niet voor niets heel vaak de roep om Gods aanwezigheid. 'O God, kom mij te hulp, verberg U niet voor mij.' (...) Het mooie is dat de Psalmen helpen om alle lagen van het leven te benoemen.'

De kerk is geen stilstaand water, gelukkig niet. Via haar leden ondergaat ze volop invloeden van de cultuur. Om in een wirwar van stemmen de kern van het Evangelie en de bediening van de verzoening niet kwijt te raken, is bezinning op de prediking (graag eerst) én op de liturgie blijvend nodig. Laten we daarbij uit het Woord leren waarom het in de eredienst gaat én bedenken waarom we als leerlingen van Calvijn in de samenkomst van de gemeente datzelfde Woord op de lippen namen. Het is niet om het even naar wie we in onze open samenleving luisteren. En als we weten waarom de geloofsbeleving van de psalmen voor ons onopgeefbaar is, als we weten dat we in de eredienst voor een berijming (!) van het Woord kiezen – dat kan ook met Zacharias' lofzang of andere gedeelten uit het Nieuwe Testament –, dan bidden we om wijsheid voor de kerkenraden om in de concrete en soms kwetsbare situatie vandaag te komen tot verantwoord beleid. Daarbij geeft de geschiedenis en de context van een gemeente niet de doorslag, maar speelt ze wel mee.

HEILIG

Tot slot, de eredienst is te heilig om te worden tot een bron van spanning, zelfs van polarisatie. Als ik niet wil dienen, trekt de Heilige Geest zich terug.

P.J. VERGUNST

'Dan zal Ik u daar ontmoeten en van boven het verzoendeksel zal Ik met u spreken.'

meente op de lippen neemt? Dan besef je dat de Psalmen door de Heilige Geest geïnspireerd zijn. Dan besef je dat er woorden zijn

VOOR HART EN HUIS

De nieuwe bundel *Weerklank* geeft stof tot zingen. Dat allereerst. Daarna ook stof tot nadenken. Een bundel om je hart aan op te halen. Ik zie de verschijning van *Weerklank* vooral als een sterke poging om ons (weer) aan het zingen te krijgen. Was dat dan nodig?

Ds. A.J. Mensink is predikant van de hervormde gemeente van bijzondere aard te Krimpen aan de IJssel en voorzitter van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond.

Laten we niet te snel 'nee' zeggen. Als het om de psalmen gaat, wordt ook in hervormd-gereformeerde kring een toenemende vervreemding zichtbaar. Deze vervreemding heeft niet alleen te maken met het taalgebruik van de Oude Berijming, maar ook met de inhoud van de psalmen: verdienen nieuwtestamentische liederen niet de voorkeur boven oudtestamentische? En kunnen wij na de komst van Christus de wraakpsalmen nog wel zingen? In veel gemeenten worden de psalmen in het jeugdwerk al nauwelijks meer gezongen.

In plaats daarvan worden eigentijdse liederen gezongen, waarvan prof. M.J.G. van der Velden destijds al zei dat ze vaak 'ééndimensionaal' zijn en waarvan de inhoud niet strookt met de gereformeerde prediking. We zingen dus nog wel, maar vaak niet meer in diepte en breedte. Zijn we er over de hele linie niet op achteruit gegaan?

GELOOFSLIEDEREN

In *Weerklank* ontvangen we een bundel waarin ons vele verantwoordelijke geloofsliederden worden aangereikt en voorgezongen. Om zomaar een paar gouden kleinden te noemen: Lied 28 over Jesaja 53 (fijngevoelig gedicht op de melodie van Psalm 22), Lied 58 over Jezus' ontmoeting met Petrus in Johannes 21, Lied 90 over

de brief aan Pergamus, Lied 100 over de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, Lied 291 als gebed in het naderen tot God, en Lied 334 rond het heilig avondmaal. Mooi zijn ook de berijmingen van het Sjema (Lied 3) en de lofzang van Hanna (Lied 5). De catechismusliederen van dr. H. van 't Veld kregen gelukkig een plek in de bundel. De taal van het hart klinkt in heel veel geloofsliederden door. Met een mooie verzameling kinderliederen sluit de bundel af. Zulke liederen verheugen het hart dat bij het Woord van God leeft.

HELDER VAN TAAL

Veel liederen zijn gekozen uit bestaande bundels en tradities; anderen zullen er aan moeten wennen dat vertrouwde klassieke liederen hertaald zijn opgenomen. De ene keer is dat winst, de andere keer verlies. Er is maar weinig in *Weerklank* dat je uit je hoofd kunt meezingen, dat zal de nodige jaren vergen. De taal is soms

zo hoog poëtisch dat jongeren en eenvoudige mensen een lied als elitair en onbegrijpelijk zullen ervaren.

De meeste liederen zijn echter helder van taal en inhoud en verdienen het om van harte gezongen te worden!

ONDUIDELIJK

Een lastige vraag is waar het poëtische tot theologische onduidelijkheid leidt. Dit betreft vooral die liederen die bijbelse begrippen gebruiken die ook in niet-

christelijke kring een grote zeggingskracht blijken te hebben. Mij viel vooral het veelvuldig gebruik van de lichtsymboliek op. In een dooplied over Romeinen 6 (Lied 62) zingen we dat ons leven 'aan het licht is gebracht', terwijl Paulus doop en licht nooit met elkaar in verband brengt. Natuurlijk kun je er een bijbelse, gereformeerde uitleg aan geven, maar met evenveel recht kun je het ook een antropologische uitleg geven en dan dit lied uit volle borst meezingen. Dat geldt ook voor Lied 12, 'Uw woord omvat mijn leven en tilt het aan het licht'. Deze vragen heb ik ook bij een aantal liederen over de Heilige Geest.

Waar de Heilige Geest niet helder wordt beleden als de Geest van Christus, dreigt een antropologische inkleuring van Zijn werk. Ik denk bijvoorbeeld aan Lied 208, een lied waarin onpersoonlijk

over de Heilige Geest als adem en licht van God gezongen wordt. Aan de 'Vogel

Laten we de samenstellers van 'Weerklank' dankbaar zijn voor hun werk

Gods' van W. Barnard kan en wil ik overigens ook niet wennen. Zo zijn er bij meer liederen vragen te stellen, vooral die van Tom Naastepad (Lied 128, 182, 226), dooplied 310 en huwelijkslied 345 met de uitdrukking 'Al bent U in ons gebroken'. Niet om gereformeerde spijkers op laag water te zoeken, maar wel om ons blijvend af te vragen wát wij zingen. Bij een aantal liederen had ik echt andere keuzes verwacht. Kunnen bovenstaande opmerkingen bij een revisie overwogen en

N.a.v. 'Weerklank. Instemmen met het Woord in psalm en lied', uitg. Boekencentrum, Zoetermeer, 1196 blz., € 27,50.

LITURGIE

wellicht verwerkt worden? Dat zou mooi zijn. Dit verzoek doet overigens niets af aan het vele goede.

PSALMBERIJMING

De samenstellers van *Weerklank* hebben zich ook gebogen over de psalmberijming. Omdat een herziening van de berijming van 1773 nauwelijks mogelijk blijkt, hebben zij uit een aantal bestaande berijmingen gekozen. Een aantal geliefde verzen uit de Oude Berijming bleef bestaan (zoals Ps.68:10, Ps.105:5, Ps.118:11). Over het algemeen getuigen andere gekozen berijmingen van helder, verantwoord taalgebruik. Oude psalmen in nieuwe woorden zorgen ervoor dat ze opnieuw bij je binnenkomen. Op dit punt biedt *Weerklank* winst. Dit voordeel heeft het bij de werkgroep gewonnen van het nadeel dat er zo een versnipperde berijming is ontstaan die door velen niet (meer) uit het hoofd kan worden meegezongen.

TWEDE BERIJMING

Een ander nadeel is dat de invoering van *Weerklank* meteen een discussie over de te gebruiken psalmberijming oplevert. Met een psalmberijming kom je mensen aan hun ziel, en wat vraagt dat ontzettend veel geestelijke fijngevoeligheid en wijsheid. Een vraag heb ik bij de keuze om van sommige psalmen een tweede berijming op te nemen met een andere melodie. Dingen gaan dan door elkaar heen lopen. Wie Psalm 7 zingt op de melodie van 'Wat de toekomst brengen moge', krijgt inhoudelijke frictie: een gebed om recht en wraak wordt qua melodie doorkruist door een lied van vertrouwen. Twee belevingen strijden met elkaar. Dit komt vaker voor (Psalm 11a, 22a, 39a, 44a, 51a, 53a), slechts een enkele keer is het een geslaagde combinatie (Ps.59a op de wijze van 'Een vaste burcht is onze God').

Toen ik alle psalmen had doorgelezen, viel me op hoeveel psalmen nauwelijks gezongen worden. En

wat niet gezongen wordt, wordt ook niet geloofd en geleefd. Als wij grote delen van de psalmen ongezongen laten, wat doet dat met ons geloof? Groeit het dan niet scheef? En neemt dan de behoefte aan andere liederen niet toe? Ik hoop werkelijk niet dat het zingen van liederen nóg meer ten koste gaat van de psalmen. Principieel liggen liederen op een ander niveau dan de psalmen. De psalmen behoren tot het geopenbaarde Woord van God, ze zijn

anders geïnspireerd dan (goede!) geloofsliederen. De psalmen zijn geen neerslag van ervaring, maar van openbaring. En daarna van ervaren openbaring. Ik zou de stelling wel willen wagen dat we pas aan het zingen van liederen toe zijn als we ons het gehele Psalter hebben toegeëigend. Wie is zo ver? Da Costa schrijft ergens dat 'ware geestelijke liederen kinderen der psalmen zijn' en dat 'het gezang uit de psalm moet groeien, maar zich niet vijandig tegenover de psalmen moet stellen'. Nog meer te denken geeft een andere uitspraak van deze Messiasbelijdende Jood: 'Het is dan ook een teken van geestelijke herleving, wanneer de psalmen, eerst in onbruik geraakt, opnieuw worden gezongen.'

HARTENKREET

Een laatste hartenkreet. Ondanks allerlei opmerkingen hierboven

moeten we de samenstellers van *Weerklank* zeer dankbaar zijn voor hun werk. Ze presenteren de bundel in de diepe overtuiging dat wij in de erediensten verantwoord moeten zingen. Zolang wij op andere dagen echter uit andere bundels (blijven) zingen, zal er grote ongelijktijdigheid én ontevredenheid in de gemeente blijven bestaan. Wat men doordeweeks zingt, wil men ook zondags kunnen zingen. Met de criteria waarmee *Weerklank* is samengesteld,

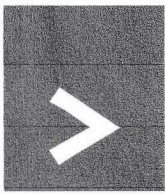
zullen veel doordeweekse liederen moeten sneuvelen. Wat mij betreft: terecht. Omdat we niet alleen in de eredienst verantwoord moeten zingen, maar in het totale leven van de gemeente. En in onze huizen. Omdat zingen een geloofsvormende betekenis heeft, maar dus ook geloofsvervormend kan werken als we onverantwoorde liederen zingen. Laten kerkenraden en gemeenten, nu *Weerklank* is verschenen, niet beginnen met de (zoveelste) discussie over het zingen in de eredienst. Maar laat er een gemeentebrede bezinning zijn op wat wij in gezin en verenigingslokaal zingen. Dat is uiteindelijk de vraag naar de prediking en de echo daarvan in ons lied. Laten we ons de vele goede liederen uit *Weerklank* zingenderwijs eigen en begin daarmee dichtbij eigen huis en hart.

A.J. MENSINK

'Ware geestelijke liederen zijn kinderen van de psalmen.'

Op de jaarvergadering DV op 19 mei zal ds. Mensink in zijn openingswoord uitgebreider stilstaan bij fundamentele vragen rond de liturgie.

Vast voor de agenda: op woensdag 23 november belegt de Gereformeerde Bond DV de studiedag 'Leven bij de psalmen'. Nadere informatie volgt.

'Weerklank' wil verantwoorde liederen voor de eredienst aanreiken

INSTEMMEN MET HET WOORD

Met de verschijning van *Weerklank. Instemmen met het Woord in psalm en lied* is er deze week een nieuwe bundel voor de gemeentezang bijgekomen. De uitgave is speciaal bestemd voor de gereformeerde eredienst. Waarom nam ds. A. Schroten het initiatief hiertoe?

A l enkele jaren merkte de predikant dat er in gemeentes vraag is naar goede kerkliederen. 'In veel kerkenraden heeft er de laatste jaren bezinning plaatsgehad op het zingen in de eredienst en neemt men nu meer ruimte voor vrije liederen. Daardoor raakte men verlegen om verantwoorde liederen.' Met *Weerklank*, dat naast alle psalmen in een nieuwere berijming ook 618 liederen bevat, wil hij in die behoefte voorzien. Een ander belangrijk motief was de versnippering die ds. Schroten signaleerde. 'De ene gemeente kiest voor *Op Toonhoogte*, een andere gebruikt het *Liedboek voor de kerken* uit 1973 of men maakt eigen selectielijsten. Daaruit blijkt het gemis van een gedeelde bron. Ik merkte dat er behoefte was aan

een compilatie van kerkliederen die voor onze gereformeerde eredienst geschikt zijn. We hopen met de nu verschenen bundel weer wat eenheid terug te geven.'

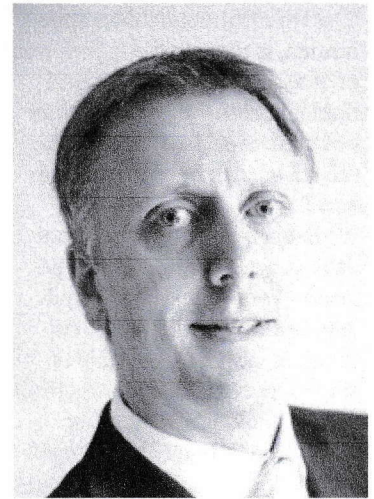
VERTROUWD

Het verschijnen van *Weerklank* heeft iets paradoxaals, zegt de predikant uit Leerdam. 'Sommigen vinden het vergaand om er in de eredienst uit te zingen. Tegelijk zit er juist iets behoudends in, want we willen de gemeente bewaren bij het goede kerklied. Je probeert de gemeentezang binnen bepaalde kwaliteitsgrenzen te houden.'

Angst dat met het in gebruik nemen van *Weerklank* ook de liturgie verandert, is onterecht, aldus ds. Schroten. 'We beogen juist bij de vertrouwde eredienst te blijven, zodat je een lied kunt zingen zoals je gewoon was een psalm te zingen. Op die bekende manier bezingen we nu ook het nieuwtestamentische heil.'

HERTAALD

Vijftig liederen zijn hertaald, maar een woord als 'hovaardig' bleef staan. Hoe ging u te werk?

Ds. A. Schroten: 'We beogen juist bij de vertrouwde eredienst te blijven, zodat je een lied kunt zingen zoals je gewoon was een psalm te zingen.'

'In bijvoorbeeld de hervormde bundel van 1938 en het *Gezangboek van de Evangelische Broedergemeente* staan liederen die qua taal enigszins gedateerd zijn, maar waarvan de inhoud onze redactie trof. Ze zijn mooi verwoord en echt christocentrisch. Die hebben we waar nodig hertaald. Dat we andere gezangen niet aan-

LITURGIE

VIER CRITERIA

Lieder kunnen alleen in *Weerklank* terechtkomen als ze aan vier criteria voldoen.

1. Ze moeten het Woord naspreken, het moeten bijbelgetrouwe liederen zijn.
2. De liederen moeten bij de gereformeerde belijdenis passen. Lied en leer mogen niet in tegenspraak met elkaar zijn. Ds. Schroten: 'Niet elk lied kan alles zeggen, maar de gereformeerde spiritualiteit moet je er wel in horen klinken. Er moet een goed evenwicht zijn van wedergeboorte en bekering, van kruis en koninkrijk, van Gods nabijheid en Gods toorn.'
3. De taal en de stijl van de liederen moeten een eredienstwaardig niveau hebben. Ze zijn geschikt als lied in de eredienst voor God en als antwoord van de gemeente.
4. Muzikaal moeten de liederen geschikt zijn voor de gereformeerde liturgie en voor de vertrouwde begeleiding. 'De liederen zijn voor klavierbegeleiding geselecteerd', aldus ds. Schro-

ten. 'We hebben gezegd 'orgel en/of piano', maar het aantal liederen dat bij voorkeur om een piano vraagt, is minder dan tien.

Natuurlijk hangt het van de gemeente en de organist af of onbekende liederen en moeilijkere melodieën haalbaar zijn. Maar dat geldt nu ook al. Ik geef niet in elke gemeente Psalm 13 of 88 op. Die afweging blijft. Tegelijk is er ook een grens aan de moeilijkheidsgraad. Een lied moet in een dorpskerk en in een grote kerk met 500 mensen te zingen zijn. De opwekkingsliederen die erin staan, zijn om die reden veelal lage nummers. Veel hogere lenen zich alleen melodieuze al niet voor gemeentezang. Aan de andere kant is ook een aantal geliefde liederen uit de bundel van Johannes de Heer niet opgenomen. Die hebben niet het kerkmuzikale niveau dat wij voor ogen hebben. Daar komt door de driekwartsmaat een cadans in.'

pasten, is puur een kwestie van auteursrecht. Als een dichter nog geen zeventig jaar geleden is overleden, mag je aan de tekst niets wijzigen. Dat respecteren we.'

PSALMEN

Veel gemeentes zingen alleen psalmen uit de berijming van 1773.

'Dat wij 1773 niet hebben opgenomen, is niet om die te passeren of af te schrijven. Laat dat heel duidelijk zijn. We gaan er echter van uit dat veel kerkgangers die toch al bij zich hebben achter in hun Bijbel.

We hebben ook niet alleen voor de Nieuwe Berijming (1968) gekozen. Voor velen is dat inmiddels de vertrouwde psalmberijming, maar het taalgebruik is soms verheven, het woordgebruik wat moeilijk. Wie daar nu op overschakelt, botst alsnog tegen een taalkloof op. Veel schitterende psalmen namen we graag op, maar vanwege de verstaanbaarheid hebben we verder gekeken en kozen we ook psalmen uit het Gereformeerd Kerkboek. De taal daarvan is frisser, toegankelijker en komt tegelijkertijd dicht bij de verwoordingen van de Oude Berijming. Ook hebben we enkele recentere berijmingen van Jan-Pieter Kuyper en van ds. A. Visser opgenomen. Verstaanbaarheid was een heel belangrijk criterium.'

DUBBEL

Sommige psalmen komen twee keer voor. Nieuwe berijmingen op melodieën van gezangen of van bekende psalmen heeft de redactie toegevoegd om moeilijke psalmen meer te ontsluiten, legt ds. Schroten uit. 'Mooie voorbeelden zijn Psalm 7, 11, 13, 59 en 129, die we nu vanwege de moeilijke melodie nauwelijks zingen. Zulke psalmen geven we als het ware aan de gemeente terug.'

Ook een aantal bekende psalmen komt dubbel voor. 'Voorbeelden hiervan zijn de boetespsalmen 51 en 130. Die worden zo vaak gezongen dat het verrijkend kan zijn hun diepe inhoud soms met an-

dere woorden te zingen. Als je de oude inhoud opnieuw verwoordt, kan die opnieuw landen in je ziel.'

KINDERLIEDEREN

Er staan ook kinderliederen in 'Weerklank'. Is dat niet opvallend in een bundel die voor de eredienst is bedoeld?

Testament ook in directe woorden willen zingen over de vervulling daarvan in het werk van Christus en de Heilige Geest, of over de kerk, over zending en evangelisatie, over toekomstverwachting of het geloof.

Velen zien dankbaar naar de bun-

'Meerdere gemeentes zingen in de kerkdienst een lied voor jongere kinderen. Ook in dit gebruik willen we faciliteren, want veel kinderliederen kun je vanwege de taal of de gebruikte beeldspraak niet als gemeentezang op de lippen leggen. De rubriek staat overigens apart. Een kerkenraad kan dus zelf beslissen of en wanneer deze categorie gebruikt wordt.'

DOELGROEP

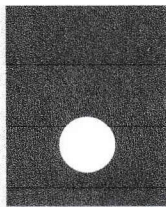
Voor wie is 'Weerklank' precies bedoeld? 'Weerklank is bedoeld voor gemeentes die ernaar verlangen om onomwonden te zingen over het heil in Christus. Het is voor hen die naast de beloften uit het Oude

del uit, maar gemeentes die alleen 1773 willen handhaven, hoeven zich niet verplicht te voelen.'

Dat zou ook wel een grote stap zijn. 'Wanneer dat zo ervaren wordt, zal men vanuit Weerklank geen pressie voelen: wij willen faciliteren en niet polemiseren. De kerk heeft eeuwenlang met stichting alleen psalmen gezongen. Ieder die daarbij blijft, zij in zijn geloof ten volle verzekerd. Maar dikwijls zal het zo zwart-wit niet liggen. Ik ken veel gemeenten waar de kerkenraad een bepaalde verdeelsleutel hanteert: we zingen bijvoorbeeld vijf keer Oude Berijming en één gezang, of twee oud-

De liedbundel 'Weerklank' is een initiatief van onderaf.

>>

Globaal Bekeken

berijmde psalmen, twee nieuw-berijmde psalmen en twee gezangen, of in bijzondere diensten is er ruimte voor gezangen, in gewone diensten zingen we alleen psalmen. Zo'n sleutel kan een wijze consensus aanreiken.'

Kerkorde

Hebt u overleg met de Protestantse Kerk gevoerd? Volgens de kerkorde reikt de synode in principe toch psalm- en gezangboeken aan. 'De realiteit is dat dit een initiatief van onderaf is. Ik deel de visie dat je de kerkelijke weg moet bewandelen. Scriba dr. A.J. Plaisier was dan ook een van de eersten die ik heb gebeld. Onze insteek is dat wij Weerklank aan de kerk aanbieden. Dat doen we tijdens de synodevergadering. Het is de omgekeerde route, maar we zoeken heel bewust de kerk met dit initiatief te dienen. De Gereformeerde Bond legt de verantwoordelijkheid voor de gemeentezang ook bij de plaatselijke kerkenraden. Die hebben wij nu op ons genomen en juist vanwege het kerkelijke denken doen we het gezamenlijk.

Je kunt deze vraag trouwens ook aan anderen stellen. Gemeentes die kopiëren of beameren, hebben een vrijheid verworven die ze vaak nog maar moeilijk bespreekbaar willen maken. Juist naar hen toe is de vraag naar het kerkelijke argument zinvol.'

Afbakening

Ds. Schroten vindt het zelf om drie redenen wijs om een afbakening te hebben. 'Als een corpus afgerond is, kunnen liederen eigen worden. Dat is een geestelijk argument. Daarnaast is het praktisch: een afbakening geeft helderheid. Als je elke keer voor de vraag staat 'mag dit ook?', dan blijf je in een selectieproces zitten. Dat heeft iets vermoeiends. Bovendien zorgt afbakening voor eenheid. Het kan je verbinden met andere gemeentes in het land.'

META VAN DER WIND

Dertig jaar was ds. H. Harkema voorzitter van de hervormde vereniging op gereformeerde grondslag van en voor mensen met een beperking 'Op weg met de ander'. In het contactblad van de vereniging blikt hij terug. Hoe het na zijn afscheid in 2011 ging:

Een jaar later, in april 2012, bleek ds. Harkema de ziekte van Kahler te hebben, een pijnlijke vorm van bloedkanker. Al vrij snel kon hij zelfs zittend niet meer voorgaan. Behandeling bleek niet mogelijk. In december dat jaar nam hij afscheid van de hervormde gemeente in Middelharnis. 'De afscheidsdienst werd geleid door prof. De Reuver. Aan het eind van de dienst heb ik nog een slot- en dankwoord gesproken en de zegen opgelegd.'

Hij en zijn vrouw Ina verhuisden naar Onstwedde, waar ds. Harkema 22 jaar had gestaan. En waar dochter Agathe, die in 1998 op 17-jarige leeftijd na een verkeersongeluk overleed, naast de kerk begraven ligt. Na de verhuizing begin 2013, was ds. Harkema er erg slecht aan toe. 'De verwachting was dat hij nog drie maanden te leven zou hebben', zegt zijn vrouw, Ina Harkema. Eenmaal verhuisd naar het Groningse dorp, bleek mevrouw Harkema acute leukemie te hebben. 'Ik kreeg een stamceltransplantatie. Die mocht slagen', vertelt ze. 'Wat bij mij niet mogelijk was, bleek bij haar aan te slaan', zegt hij. 'Het was een beangstigende, maar ook heel mooie tijd. Iedere dag beseften we: de ander is er nog.'

DS. HARKEMA

Tot hun beider verwondering is zijn gezondheidstoestand redelijk stabiel. 'Wel is hij 25 centimeter gekrompen. Daardoor raken de wervels elkaar en dat is erg pijnlijk. Het slapen is een probleem', aldus mw. Harkema.

Wat doet al dit leed met u?

Hij: 'Enerzijds zou ik vanwege het lijden willen dat er een eind aan kwam. Anderzijds hebben we het nog zo mooi met elkaar, met onze kinderen en acht kleinkinderen. Ook genieten we van de natuur om ons heen, in alle seizoenen.

Ik ga gerust met de rollator door het dorp. Na afloop van de normale avondsmaalsdienst is er voor mensen met beperkingen een korte viering voor kerktelefoonluisteraars. Nu zit ik zelf aan die tafel. Dat is emotioneel. De situatie is soms moeilijk, maar ik ben als Job voor echte opstand bewaard gebleven. Als we geen geloof hadden, was het lijden ondragelijk.'

Jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman trok aanvankelijk met Abraham Kuyper op in de Anti Revolutionaire Partij. Na een breuk met hem in 1894 werd hij de voorman van de (latere) Christelijk Historische Unie. Bij het 100e geboortjaar van Lohman (1937) wijdde *De Nederlander* (christelijk historisch dagblad voor Nederland) een tien pagina's tellend herdenkingsnummer aan hem, met pagina's die zo ongeveer een tafelblad kunnen bestrijken. Uit een dertien strofen tellend gelegenheidsgedicht, waarin de controverser met Kuyper doorstraalt, vier coupletten.

Helaas, waarom kon Kuyper niet
Een tweeden zien in zijn gebied
Om met hem saam te strijden?
Waarom wou hij den broederstrijd,
Die reden gaf tot zooveel nijd,
Tot elken prijs niet mijnden?

"De ware godsdienst schuwt den dwang"
Sprak Lohman, en zijn leven lang
Bleef hij die leus vereeren,
"Geen dwangbuis aan de wetenschap,
Zelfs niet ter will' van broederschap,
Mag ik tot dwang mij keeren". (...)

Wij, die den grooten man nu zien
Ontdaan van wat waanwijze liën,
In zijn tijd van hem zeiden,
Wij vinden hem, die onrecht lééd,
En toch geen onrecht lijden deed,
De grootste van hen beiden. (...)

Wij danken God die Lohman schonk,
Hem, die door diepen eenvoud blonk,
Hem, 't beeld van 't recht op aarde.
Zijn leuze leve bij ons voort:
"Een man, een man, een woord, een woord.
Dat geeft een volk zijn waarde.

v.d.G.

ZINGEN NAAR DE SCHRIFT

Loof de HEERE! Aan die bijbelse oproep wordt in hervormd-gereformeerde gemeenten graag gehoor gegeven. Hoe dat tijdens de eredienst ingevuld wordt, kan van plaats tot plaats verschillen. Maar, de lofzang wordt gaande gehouden.

In dit artikel laten we verschillende stemmen horen uit het 'groot samengesteld koor' van Gereformeerde Bondsgemeenten: Waarder, Lexmond en Putten.

Over bezinning op het zingen tijdens de eredienst klinken gevarieerde geluiden. Ds. D. Breure (Waarder): 'Ik wil graag positief inzetten en de rijkdom van de psalmen benadrukken.' Ds. A.L. van Zwet (Putten): 'Alleen psalmen zingen, of...? We staan op een cruciaal punt, dat is spannend.' Scriba J. Stravers (Lexmond): 'Het is een gevoelig onderwerp. Het heeft veel met emotie en gevoel te maken.'

Eén ding hebben de drie gemeenten: een hartelijk verlangen om de gemeente te bewaren bij de gereformeerde leer en de bijbelse prediking.

GEMEENTEAVOND

In Putten speelt het proces van bezinning al langere tijd. In 2008 is er een beleidsadviescommissie ingesteld, die onder andere onderzoek heeft gedaan naar de achteruitgang van het aantal kerkliden. Ook de liturgische kant is daarin meegenomen. Vanaf 2015 heeft de commissie 'Putten uit de Bron' de taak om vanuit de algemene kerkenraad het bezinningsproces aan te sturen. Zo zijn er onder andere gemeenteavonden rond thema's als identiteit en eredienst.

Putten heeft vijf wijken, vijf predi-

kanten en drie kerkgebouwen. De erediensten worden centraal geregeld. Alle wijken zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor alle kerkdiensten. Ds. Van Zwet: 'Spannende vraag in Putten is: gaan we dat voortzetten of komen er gedeelde verantwoordelijkheden? De wil is er om gezamenlijk de

verantwoordelijkheid te blijven dragen, daar willen we in investeren. Bijvoorbeeld door een kader te

maken waarbinnen eventueel verruiming van de liturgie kan ontstaan, en dat zal dan vooral in het zingedeelte zijn.

We hebben eerst met de gemeente nagedacht over de identiteit: hoe zijn we gemeente naar Gods bedoeling, staande in de gerefor-

DS. VAN ZWET

meerde traditie? Van daaruit kijken we verder. In mei komt er een gemeenteavond waarop de liturgie breed aan de orde komt. Vanuit de ambtelijke verantwoordelijkheid willen we het proces begeleiden, leiding geven. Daarbij is goed communiceren met de gemeenteleden erg belangrijk en we hebben het onderlinge gesprek als een geestelijke verrijking ervaren.'

RIJKDOM

'In Waarder is er de klassieke situatie van het zingen van de psal-

men', aldus ds. Breure. 'Binnen de kerkenraad zijn we overtuigd van de rijkdom die we hebben in de psalmen. Laten we zuinig zijn op dat kostbare boek.

In de psalmen worden alle eigenschappen van God genoemd. Zijn barmhartigheid, almacht, heiligheid, genade, rechtvaardigheid –

je vindt ze daarin allemaal terug. Boven dien: Christus zong Zelf de psalmen. Bij elke preek zijn

passende psalmen te vinden. Of je nu uit de Heidelberger Catechismus of uit de Dordtse Leerregels preekt, er is altijd wel een psalm te vinden die erbij past.

God heeft het Zelf niet nodig gevonden om een tweede liedboek in de Bijbel op te nemen. Hij heeft Zelf de wraak-, boete- en lofpsalmen precies in evenwicht geïnspireerd, in de juiste verhouding.

Dan moeten wij natuurlijk ook wel het hele psalmboek gebruiken.' Psalmen kun je zingen in blijde en droevige dagen, in voor- en tegenspoed. Ds. Breure: 'Het hele spectrum van het geestelijke leven zit erin. Daarom willen we dit vasthouden binnen de gemeente.

We hopen dat het zingen van de psalmen het middel mag zijn waardoor heel de gemeente dit geestelijke leven zal kennen en beleven. Dat is zo rijk, zo diep. Ds. W.L. Tukker schrijft: 'Het is geen verarming als Gods gemeente zich aan het Schriftgebonden lied (daarmee bedoelt hij de psalmen) houdt. Het is een verarming als je dat loslaat'. We denken dat hij daarin gelijk had.' >>

Liturgie moet
samenbindend werken,
niet scheidend

SELECTIE

'In Lexmond worden de psalmen gezongen uit 1773 en, sinds ongeveer negen jaar, maximaal twee liederen uit *Op Toonhoogte*', vertelt scriba Stravers. 'Er kwam vanuit de gemeente de vraag om rechtstreeks van de Heere Jezus te zingen. In de psalmen kan dat ook wel, maar dan moet je toch wel wat invoelingsvermogen hebben.

nu nauwelijks nog het geval. Als mensen bezwaar hebben en je gaat de tekst van de liederen rustig samen doorlezen, dan ontdekken ze vaak dat het eigenlijk heel mooie teksten zijn.'

BEGRIIP

Tijdens de belijdeniscatechese in Waarder komen de eredienst en de liturgie ieder jaar aan de orde.

tig ter sprake, maar het is geen apart agendapunt. Wij vertegenwoordigen volgens ons de authentieke Gereformeerde Bondslin, het spoor tot ongeveer 2000. Het lijkt ons niet verstandig daarvan af te wijken. We menen zo de lijn van de prediking het best te bewaren voor de volgende generaties.'

GEVOELIG

In Lexmond ziet men uit naar de bundel *Weerklank*. Stravers: 'We gaan zeker overwegen om die te gebruiken in plaats van *Op Toonhoogte*. We hopen dat de bundel een brede ingang gaat vinden binnen ons soort gemeenten, dat is ook gemakkelijker voor gastpredikanten. Nu is de situatie overal verschillend. We hopen dat de bundel, net als de HSV, vrij breed gedragen gaat worden.' Dat de bundel een andere berijming van de psalmen bevat dan die van 1773, zorgt voor 'een lastig dilemma. Aan de ene kant zijn er de jeugd en jonge gezinnen die moeite hebben met de moeilijke woorden in de oude berijming. Ze zien uit naar iets anders, willen graag de psalmen zingen die zodanig berijmd zijn dat ze de woorden begrijpen.

Anderzijds zijn er de vertrouwde en geliefde psalmen als 68:10, 89 en 103; die zijn zo vertrouwd en geliefd, wil je die missen? Ik weet

nog niet hoe we daarmee omgaan. Moeten we 1773 loslaten en helemaal uit *Weerklank* gaan zingen? Dat zou voor veel ouderen een hele schok zijn.'

Deze thematiek vraagt volgens Stravers 'veel wijsheid van de kerkenraad. Het is een gevoelig onderwerp. Alleen met

argumenten red je het niet. Het heeft veel met emotie en gevoel te maken.'

KRUISPUNT

Ook in Putten vraagt het bezinningsproces om wijsheid. Ds. Van Zwet: 'Voor een deel van de ge-

De liturgie moet niet doelgroepgericht gaan worden. Ze is een brede omarming van de gemeente.

De kerkenraad is zich daarop gaan bezinnen. Vast stond en staat dat de prediking niet moet veranderen. En dat het liederen moeten zijn die passen bij ons soort gemeenten uit de traditie van de kerk en die goed op het orgel te begeleiden zijn. Ze moeten bijbels zijn en aansluiten bij de gereformeerde geschiedenis. Daarom is er een selectie gemaakt. *Op Toonhoogte* is oorspronkelijk bedoeld voor het clubwerk, niet voor de eredienst. Soms zingen we ook alleen psalmen, bijvoorbeeld met gastpredikanten.' Met de huidige situatie is de gemeente tevreden. 'De invoering van liederen zingen heeft niet veel weerstand opgeroepen. In het begin zongen sommige mensen de liederen niet mee, maar dat is

Ds. Breure: 'Dan komen er ook wel vragen over. We moeten de nieuwere generatie natuurlijk wel uitleggen wat de rijkdom van het zingen van de psalmen is. Dan is er vrijwel altijd begrip voor.'

Ds. Breure ziet een bepaald verband tussen wat de gemeente zingt, de samenstelling van de gemeente en accenten in de prediking. 'Wij worden in dat opzicht niet jaloers op de gemeenten waar niet alleen psalmen gezongen worden.' Waarder is 'een gewone hervormde gemeente. Er komen vanuit de gemeente weinig vragen over de liturgie. Binnen de kerkenraad komt het onderwerp wel regelma-

DS. BREURE

COLOFON

DE WAARHEIDSVRIEND

officieel orgaan van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk

HOOFDBESTUUR

ds. A.J. Mensink, Krimpen aan den IJssel, eerste voorzitter; ds. J.A.W. Verhoeven, Leerdam, tweede voorzitter; A.H. Teeuwissen, Huizen, penningmeester; dr. P.F. Bouter, Bodegraven; ds. J.J. ten Brinke, Stolwijk; ds. C. van Duijn, Delft; ds. C.H. Hogendoorn, Katwijk aan Zee; mr. P.C. Knook, Kloetinge; ds. H. Liefing, Delft; ds. J. Muller, Bleskensgraaf; ds. P.H. van Trigt, Ede; prof.dr. M.J. de Vries, Papendrecht.

REDACTIE

drs. P.J. Vergunst (hoofdredacteur); J.E. van Maanen-Witteveen MA (eindredacteur); ds. C.H. Hogendoorn; dr. W. Verboom; drs. B.C.Ph. van der Waal-Goudriaan.

ALGEMEEN SECRETARIAAT EN REDACTIE

drs. P.J. Vergunst, Bureau: Kleine Fluitersweg 253, 7316 MX Apeldoorn, tel. 055-5766660.
E-mail: info@gereformeerdebond.nl
Website: www.gereformeerdebond.nl

VOORLICHTER

H. Geluk, tel. 0184-612632; E-mail: h.geluk@solcon.nl

LEDENADMINISTRATIE

Kleine Fluitersweg 253, 7316 MX Apeldoorn, tel. 055-5766660.

ADVERTENTIES

Voor alle plaatsingen en informatie (uitgezonderd rouwadvertenties): Gert Verweij, tel. 06-50448359. Advertenties worden aangenomen tot tien dagen voor verschijning; mailen naar gertverweij3@gmail.com of verzenden naar A.J. de Graaffstraat 1, 3245 XA Sommelsdijjk. Voor advertentiemogelijkheden en tarieven zie ook www.dewaarheidsvriend.nl

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

Voor nieuwe abonnees, adreswijzigingen enz. liefst schriftelijk: Kleine Fluitersweg 253, 7316 MX Apeldoorn. Prijs € 46,00 per jaar. Bezorgklachten: tel. 055-5766660. Voor een nieuwe jaargang kan slechts voor 1 december worden opgezegd.

PRODUCTIE

Opmaak ReproVinci BV, www.reprovinci.nl
Druk BDUprint.

GESPROKEN EDITIE

Informatie en opgave: CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL VAN DE GEREFORMEERDE BOND (THGB) 'JOHANNES CALVIJN'

Directeur-bestuurder: dr. M.J. Paul,
e-mail: mjpaul@che.nl, Postbus 80, 6710 BB Ede;
tel. school (CHE): 0318-696300.

meenteleden hoeft er niets te veranderen. Voor een ander deel mag het proces sneller gaan.

We beseffen dat we op dit moment op een kruispunt in de tijd staan. Nu zitten er nog ouderen en jongeren in de kerkenraad die wortelen in de gereformeerde traditie. Maar er dient zich een jongere generatie aan, die minder feeling heeft met het gereformeerde gedachtegoed. We beseffen dat het nú het moment is om samen met de generaties een weg te vinden om samen in de eredienst voor Gods aangezicht te komen.'

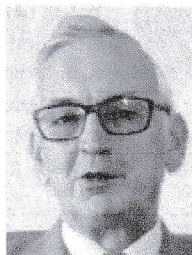
ZICH GEZEGEND WETEN

Ds. Van Zwet constateert dankbaar dat er in Putten een sterke betrokkenheid van de jeugd is bij de erediensten. 'Dat is een genoegen om te zien. Ze nemen hun plaats in naast de ouderen, maar staan niet meer zo vanzelfsprekend in een bepaalde traditie, bijvoorbeeld als het gaat over het primaat van de psalmen. Ze laten zich eerder leiden door wat past in deze tijd, het denken van nu. Wij willen in de gereformeerde traditie blijven staan, maar wel een vorm vinden waarin ouderen en jongeren zich gezegend weten. Voor deze vorm zijn betrouwbaarheid en verstaanbaarheid sleutelwoorden. De liturgie moet natuurlijk niet doelgroepgericht gaan worden. Ze is een brede omarming van de gemeente. Liturgie moet samenbindend werken, niet scheidend. Bezinning op noties als een gereformeerde prediking en zingen is hard nodig. Voor degenen in de gemeente die alles willen laten zoals het is, maar ook voor degenen die bezinning eigenlijk verlamdend en vertragend vinden werken. Gemeenteavonden over deze onderwerpen worden goed bezocht vanuit de breedte van de gemeente.'

VASTHOUDEN

Houd je gemeenteleden vast door de liturgie aan te passen? De scriba uit Lexmond denkt van wel. 'Dat argument weegt duidelijk mee in onze overwegingen.' Hij is niet bang dat met het zingen van andere liederen dan de psalmen ook de prediking gaat veranderen. 'Dat wordt weleens beweerd, ja. Maar wij zijn daar niet bezorgd over. De gemeenteleden die vragen om het zingen van andere liederen, en psalmen in een andere berijming, staan zeker geen andere prediking voor. Het is juist ons verlangen om mensen vast te houden bij een gereformeerde prediking. Als je jongeren wilt bewaren voor de gereformeerde prediking, moet je geen belemmeringen opwerpen door verouderd taalgebruik.'

Ds. Van Zwet: 'We willen niet koste wat kost mensen vasthouden door te experimenteren met de liturgie. We willen wel investeren om de generaties van nu en straks te bewaren bij de heerlijke dienst van God! De verwachting is dat de bezinning leidt tot keuzes. Dat moet ook, anders geef je geen leiding. Het is een indringend proces, maar het is de moeite waard!'

STRAVERS

Ds. Breure is niet van mening dat verandering van de liturgie het probleem van kerkverlating tegen gaat. 'Dat laat de geschiedenis wel zien. Veranderingen in dit opzicht hangen vaak samen met (toekomstige) veranderingen in de prediking en in de gemeente. Werp het Woord erin!'

De Psalmen zijn door God Zelf gegeven en daarom bestemd voor de kerk van alle eeuwen. Het zingen van de psalmen verbindt je met Israël en met het voorgeslacht. Kleinzoon en oma kunnen dezelfde psalmen zingen. De berijming van 1773 is niet volmaakt, maar het zijn toch prachtige verzen, waar alles in ligt.'

ANNEKE TUKKER

WAT IS TOT GODS EER?

De nieuwe bundel psalmen en liederen onder redactie van een door ds. A. Schroten geleide commissie is gisteren gepubliceerd. In kerkenraden kan de discussie gevoerd worden over het gebruik ervan.

Prof.dr. M.J. de Vries is als natuurkundige en filosoof verbonden aan de Technische Universiteit Delft en lid van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond.

Het is nog niet zo lang geleden dat het Liedboek-2013 verscheen. Nog recenter kwam een nieuwe editie uit van de bundel *Op Toonhoogte*. En nu ligt er dan wat in de wandelgangen wel de 'bundel Schroten' kan gaan heten. Aan de ene kant is het prachtig dat we steeds meer liedbundels krijgen om te zingen tot Gods eer. Tegelijk roepen ze de verzuchting op: 'Weer een bundel met liederen die ook al in andere bundels staan.' In elk geval kunnen de kerkenraden er weer tegenaan.

VRAGEN

Elke nieuwe uitgave roept de vraag op: zou dit de bundel kunnen zijn die we in de erediensten gaan gebruiken? Op menige kerkenraadsvergadering zal die vraag aan de orde komen. Wat is dan wijsheid?

Het is ook mogelijk dat de vraag opkomt: kunnen kerkenraden het zich permitteren om daar kostbare tijd aan te besteden? Zijn er geen belangrijker zaken als het gaat om geestelijk leiding geven? We leven in de laatste dagen. Er speelt zich een verwoede geestelijke strijd af tussen God en satan met de mens en de kerk als inzet. Wat is er niet een geestelijk verval in de gemeente? Dagelijks bijbel lezen en gebed is voor velen geen gewoonte meer. De kennis van de Schrift en de belijdenis nemen steeds verder af. Huisgodsdienst is meer uitzondering dan regel.

Bovendien leven we in een wereld van milieuproblemen, vluchtelingenstromen, terreuraanslagen en economische onzekerheid, die ook de kerk zouden moeten bezighouden. Het schreeuwt allemaal om geestelijke leiding. En dan gaat de kerkenraad praten over weer een nieuwe liedbundel. Is dat wel verantwoord?

EREDIENST

Ik zou het in dit artikel willen omkeren: kan een kerkenraad het zich permitteren om in de eindtijd niet over de liturgie te spreken? Is niet de eredienst de kern van het gemeentezijn en is daarom het spreken daarover niet een essentieel middel om geestelijk leiding te geven in een tijd van geestelijke strijd, geestelijk verval en maatschappelijke verwarring? Als er ergens toerusting plaatsvindt voor de strijd, geloofskennis kan worden opgedaan en bijbels

licht kan vallen op de verbijssterende gebeurtenissen in de samenleving, dan is het

in de kerkdienst. Dat is het moment waarop de gemeente voor Gods aangezicht samenkomt om woorden van eeuwig wel en wee te horen en om daar biddend, belijdend, gevend en... zingend op te reageren.

Hoeveel mooie activiteiten er door de week ook in de gemeente plaatsvinden, niets kan de rijke betekenis van de eredienst vervangen. In die eredienst gaat het om de eer van God. Dan is het beste nog niet genoeg.

Altijd mag de gemeente erover nadenken hoe de eer van God nog meer tot zijn recht kan komen in de manier waarop de eredienst gestalte krijgt. Vergaderingen over de liturgie zijn, mits op de juiste wijze ingevuld, bepaald geen verspilde tijd.

BEZINNING

Nu zal een aantal kerkenraden met de bezinning over de nieuwe bundel van ds. Schroten en de zijnen snel klaar zijn. Zij willen bij voorbaat geen veranderingen. De psalmen zijn voldoende om alles wat in de Bijbel wezenlijk is te bezingen. Niet alleen de Vader, maar ook de Zoon en de Geest hebben in de psalmen Hun plaats, zij het dat Zij niet altijd rechtstreeks bij Hun namen genoemd worden. Andere kerkenraden zullen nieuwsgierig zijn naar de psalmberijming waarvoor gekozen is. Zij ervaren niet alleen een probleem van verstaanbaarheid

bij de psalmberijming van 1773, maar ook de problemen van de Verlichtingstermen (Opperwezen,

Kan een kerkenraad het zich permitteren om niet over liturgie te spreken?

deugd, plicht, en het woord 'Heer', dat ondanks de komma die er later overal achter gezet is, nog steeds de voorkeur van de remonstrantse dichters verraadt). Mogelijk biedt de nieuwe bundel een goed alternatief voor '1773'. Weer andere kerkenraden hebben al liederen ingevoerd en gebruiken daarvoor de bundel *Op Toonhoogte*. Zij ontdekten wellicht de bezwaren die daaraan kleven en die voortvloeien uit het feit dat die bundel niet vanuit liturgisch ge-

LITURGIE

bruik als doel is samengesteld. Hoe dan ook, elke kerkenraad zal zich op de een of andere manier tot deze bundel moeten verhouden.

ARGUMENTEN

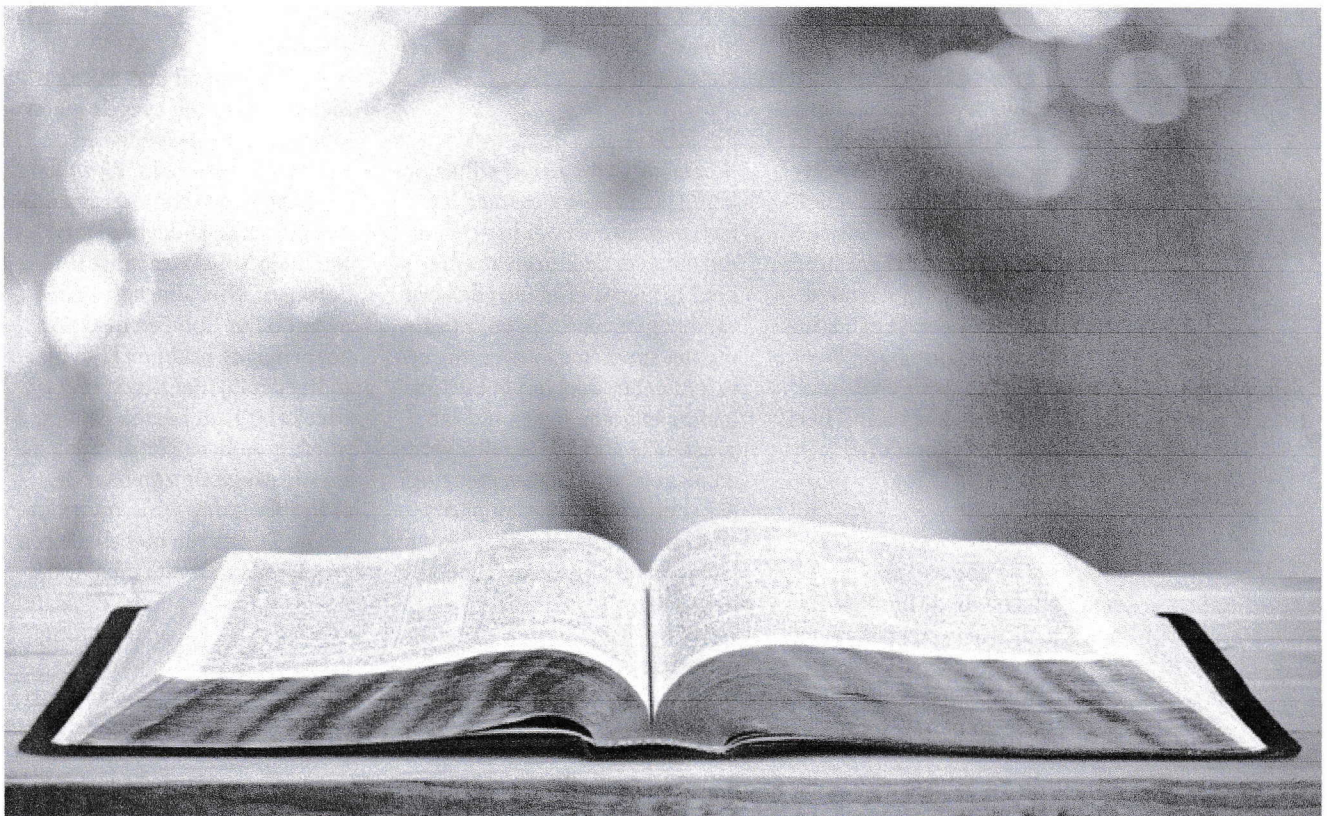
Het is daarbij van wezenlijk belang welke argumenten op tafel komen. Er liggen hier verschillende gevaren op de loer. Het eerste is dat de kerkenraad uit verlegenheid de beslissing maar bij de gemeente legt. Er wordt een enquête georganiseerd omdat de kerkenraad meer belang stelt in

zichzelf gaan zien als belangenbehartigers van een bepaalde 'doelgroep' in de gemeente. Dan wordt het binnen de kerkenraad een kakofonie van tegengestelde stemmen. Bij beide genoemde gevaren blijft de ene stem die doorslaggevend zou moeten zijn ongehoord.

HOOFDVRAAG

Het moet in alle overwegingen gaan om de vraag: wat is het meest tot Gods eer? Als dat de hoofdvraag wordt, kan het antwoord om het bij de psalmen te

van meer of minder 'vrije' liederen vraagt nadrukkelijker om toetsing. Aangezien die in gedrukte bundels al door de samenstellers verricht is, komt die neer op het nagaan of de samenstellers er in geslaagd zijn alleen bijbels verantwoorde liederen op te nemen. Eventueel worden er afspraken gemaakt over welke liederen wel en welke niet gebruikt worden. Zolang er maar gedacht wordt vanuit het besef dat wij niet kunnen doen met de liturgie wat we willen, maar dat het zoeken naar Gods eer centraal moet

draagvlak dan in bijbelse argumenten. Natuurlijk is het goed om de stem van de gemeente te horen. De nieuwtestamentische gemeente is, als het goed is, niet alleen horig, maar ook mondig (een eerder jaarthema van de Gereformeerde Bond). Maar de stem van de gemeente moet niet de enige zijn die in de kerkenraadsbeslissing telt. Een wellicht nog groter gevaar is het wanneer kerkenraadsleden

houden een volstrekt legitiem antwoord zijn. Dan nog moet de vraag gesteld worden in welke berijming de Schrift het meest recht gedaan wordt. Maar het is evenzeer legitiem om ook andere schriftgedeelten in berijmde vorm te willen zingen om ook Christus en de Geest bij Hun namen te noemen. Daarin spreekt immers evenzeer Gods woord als in de psalmberijmingen, afhankelijk van de berijming uiteraard. Het zingen

staan. Dat alleen kan de gemeente geven wat ze nodig heeft in de strijd van de eindtijd. Dat alleen kan de gemeente tillen op het niveau van een gemeenschap die weet wat ze belijdt en dat krachtig uitdraagt. Dat alleen maakt de eredienst tot een feest, waarin de lof en aanbidding als liefelijk reukwerk opklimmen tot voor Gods troon. Dat mag kerkenraden bezighouden, juist in onze tijd.

M.J. DE VRIES

Het is legitiem om ook andere Schriftgedeelten in berijmde vorm te willen zingen.

Onze tijd kent veel frisse aandacht voor de psalmen

DRIE NIEUWE BERIJMINGEN

We beleven een tijd waarin veel frisse aandacht is voor de psalmen, zeker ook voor het op-nieuw berijmen ervan. Deze rijke belangstelling voor de psalmen maakt blij. Ze is er een uiting van hoe kostbaar en waardevol de psalmen zijn.

Dr. P.F. Bouter is predikant van de hervormde gemeente te Bodegraven en lid van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond.

Het opnieuw berijmen gebeurt op allerlei wijze. Het project *Psalmen voor Nu* komt met nieuwe melodieën en eigentijdse woorden. De nieuwe *Psalمبرijming* gebruikt de bekende Geneefse melodieën, maar berijmt de psalmen geheel nieuw. De Goudse neerlandicus dr. E. Hofman neemt de berijming van 1773 als uitgangspunt, met dus de Geneefse melodieën. Hij probeert deze berijming naar de woordenschat van heden over te brengen. Ook vermeldenswaard is dat enkele jaren terug ds. C.J. Meeuse in de kring van de Gereformeerde Gemeenten kwam met zijn nieuwe psalمبرijming op grond van de berijming van Marnix van St. Aldegonde. Onlangs schreef ds. C.G. Vreugdenhil van de Gereformeerde Gemeenten dat deze berijming gereformeerder is dan '1773'. De psalmen vormen het gebedenboek van Israël, van de Heiland, van de apostelen, van de kerk van alle tijden. Dat maakt het verheugend dat er zo veel aandacht is voor de psalmen.

INTENSIEF

Psalmen berijmen is geen eenvoudig werk. Het is intensief. De dichter moet met veel factoren rekening houden. Daar ligt een melodie, er is een rijmschema en een eigen woordenschat. Dichters in verleden en heden worstelen om binnen die kaders de psalmen

te berijmen voor de gemeente. Het resultaat van de jongste berijmingen laat zien dat de nieuwe dichters intensief met de psalmen zijn omgegaan. Hun werk dwingt respect af. We willen deze verschillende pogingen van kanttekeningen voorzien. Hierbij laten we een dichterlijke beoordeling zo goed als weg. Er zijn anderen die daarover met wijsheid kunnen spreken. We willen ons in dit artikel vooral richten op de inhoud en op de gebruikte woordenschat. Is die verantwoord en passend, is die begrijpelijk en helder?

VOOR NU

Om te beginnen kijken we naar *Psalmen voor nu*. De dichters hiervan hebben de ons bekende melodieën losgelaten. Dat maakt het naar de erediensten toe een stuk lastiger. Ook gaan ze qua rijmschema een andere weg, het is veel vrijer. Eindrijm komt bij tijden wel voor, maar zeker niet in een strak schema. Dat geeft een zekere vrijheid om de gang van een psalm recht te doen, maar maakt het onthouden ervan weer lastiger. Deze berijming is compleet. Dat is een indrukwekkende prestatie. We komen een heel aantal mooie regels tegen. Door de frisse verwoording kan een psalm nogal eens dichtbij komen. Maar er kleven toch ook bezwaren aan. Om te beginnen is het taalgebruik lang niet altijd passend voor de eredienst. Neem Psalm 2. Die is compact vertaald. Dat geeft de psalm kracht. Maar dan staat er de regel: 'Hoor je de HEER nu de

draak met hem steken?'

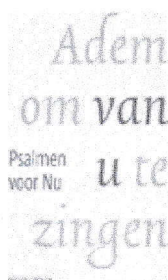
Ook is er nogal grote vrijheid in het verwoorden van de psalm. Allerlei Hebreeuwse namen van personen en plaatsen worden bijvoorbeeld nogal eens weggelaten om de psalm een meer eigentijds uiterlijk te geven.

NIET MESSIAANS-OPEN

Ik wil de vinger vooral leggen bij een belangrijk punt. In Psalm 2 wordt de heilskoning genoemd die God als Zijn Zoon aanspreekt. Daar staat de belangrijke zin: 'U bent Mijn Zoon, heden heb Ik U verwekt'. Dit is een belangrijk vers dat in het Nieuwe Testament wordt toegepast op de Heere Jezus. Maar *Psalmen voor nu* berijmt met: 'God zei me: Ik heb jou mijn zoon gemaakt'. Daarmee is het 'verwekken' geworden tot 'maken'. En zo is de openheid van de tekst op Christus verdwenen. Dat moet als verkeerd worden afgewezen. Dit is vaker zo in deze berijming. De psalmverzen die op Christus wijzen, zijn zo vertaald dat je die lijn nauwelijks kunt ontdekken. Ze zijn niet echt 'Messiaans-open' berijmd, terwijl de Hebreeuwse tekst dat wel is. Dat moet als een groot manco worden benoemd. Dit zien we ook gebeuren bij Psalm 8, 16, 72 en 110.

PROEFBUNDEL

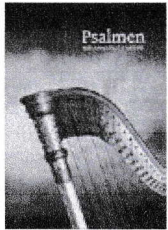
De volgende berijming noemt zich *De nieuwe berijming*, al gebruiken we die naam gewoonlijk voor de berijming van 1967. Het is een proefbundel die dertig psalmen bevat. Deze proeve maakt wel gebruik van de Geneefse melodieën en dat brengt haar gelijk al dichterbij de bestaande Oude en Nieuwe Berijming. Mooie regels zijn erin te vinden.

LITURGIE

Psalm 139: 'U kent mij, Heer, en U ontwart / al de geheimen van mijn hart'. Dan ineens woorden die niet erg passen: 'Vernuftig ben ik gecreëerd'.

Als we hier dezelfde Psalm 2 nemen, dan lezen we: 'Jij bent Mijn Zoon. Jou heb Ik uitgekozen'.

Opvallend is het spreken over 'jou'. Dat vinden we vaker. In dit vers is het 'verwekken' vervangen door 'uitgekozen'. Ook hier wordt het moeilijk de lijn

naar het Nieuwe Testament, naar de vervulling in de Heere Jezus te ontwaren. Deze psalm is beknopt berijmd. Het is knap om in twee coupletten zoveel van de psalm te verwerken. Wezenlijke dingen ontbreken echter.

Bij Psalm 8 vinden wij eenzelfde gebrek aan openheid naar de vervulling in de Heere Jezus: 'U schiep de mensen haast als hemelvingen'. In plaats van het enkelvoud (zoon van de mens, met openheid naar de Zoon des mensen) is er een meervoud dat deze lijn zelfs verduistert.

VRIJ

Ook roept deze proefbundel geregeld vragen op qua taalgebruik. Soms is het heel vrij: 'Zijn glimlach' voor 'Zijn aangezicht'. Soms is het wat modieus: 'Is die God van jou soms dood?' voor 'Waar is uw God?' Wel treffend als parafraze, maar is het passend als berijming?

Ook is het gedicht soms zo dat de kracht van het vers wegvault. Neem Psalm 130 waar de dichter zijn zonden belijdt, dan vergeving ontvangt en van daaruit God van harte wil dienen. In deze berijming keert de volgorde van de laatste twee om: 'Ik zal U altijd eren, omdat U graag vergeeft.' Zo is het vers spanningsloos geworden, het geheim is eruit. Voeg daarbij dat in het eerste vers niet meer over zonden en ongerechtigheden wordt gesproken, maar

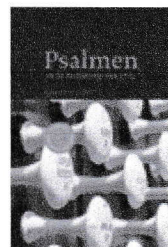
over fouten (vaker in deze berijming): dat maakt het nogal vlak. Deze nieuwe berijming heeft frisheid en een heel aantal mooie regels, maar is zo nog niet bevredigend.

maken met de melodie en het rijmschema, maar ook met de bestaande berijming. En als soms een eindwoord wijzigt, moet het hele vers worden herzien. Dit is een zeer moeilijk werk. Dr. Hof-

HERZIEN

Als derde hebben we de poging van dr. E. Hofman om '1773' te herzien. Het mooie van die poging is dat er wordt aangesloten bij de berijming die in een heel aantal verzen diep in harten van mensen ligt. Als dat be waard kan blijven en tegelijk het verouderde kan worden herzien, zou dat

werkelijk mooi zijn en een brug kunnen vormen om het rijke van ons verleden op goede wijze mee te krijgen in nieuwe generaties.

Het is tegelijk een werk dat nog lastiger is dan het nieuw berijmen van psalmen. Je hebt niet alleen te

man heeft geen geringe taak ondernomen. Wat nu voorligt, dwingt respect af.

De proefbundel bevat vijftien psalmen. We komen, zoals te verwachten valt, heel wat bekends tegen. Maar hoe is het resultaat? Op een heel aantal plaatsen is duidelijk verbetering merkbaar. In Psalm 1 is het woord 'samenrotten' verdwenen. In Psalm 8 het woord 'Opperwezen'. In Psalm 22 'Wie vet is'. In Psalm 32 'een muil'. Zo is er allerlei winst te noemen.

VRAGEN

Wat is er voor teruggekomen? Dat roept toch meer dan eens vragen op. Wat moeten we met 'een boos beraad' in Psalm 1 (voor het overige is Psalm 1 verbeterd)? Wat te denken van 'U hebt een sterke macht doen gronden' en 'vinger-

De psalmen vormen het gebedenboek van Israël, van de Heiland, van de apostelen, van de kerk van alle tijden.

>>

werk' in Psalm 8. In lijn met 1773 hebben we in deze herziening bij Psalm 8 wel de openheid naar de vervulling in Christus: 'de mensenzoon Uw teerste liefde schenkt'.

Mooi!

En dan Psalm 22. Een woord als 'bloedgierig' is moeilijk te plaatsen. En het wel erg barokke taalgebruik in de berijming van '1773' is niet weggenomen. In Psalm 32:3 lezen we over 'verdriet', terwijl het daar gaat over berouw. Ik begrijp wel de keuze voor 'verdriet', maar het roept hier toch gemakkelijk andere gevoelens op. In vers 1 van deze psalm vinden we de woorden 'waaraan hij was ontdekt' wat toch wel erg 'ingekleurde taal' is.

Bij Psalm 51 is in vers 3 de 'toren' (Gods toorn)' weggedaan. Ervoor in de plaats kwam: ik ben verloren. Dat is een uitdrukking met een sterke lading, waarvan het heel wat is om die in de berijming toe te voegen. Kijken we naar Psalm 68, dan zien we het geliefde vers 10 geheel ongewijzigd. Bij vers 17 is het 'Hoe vrees'lijk zijt G' alom' vervangen door 'wekt diep ontzag alom'. Dat is heel mooi. Het 'vreselijk' betekende in 1773: vreeswekkend, ontzagwekkend, bij ons betekent het: heel erg. In Psalm 72 vinden we bij vers 8: 'Zo moet de Koning eeuwig leven! Bid toch voor Hem aldoor.' Dan gaat het lijken op een dagelijkse voorbede. Maar in de Oude Berijming was aanbidding en erkenning bedoeld. Hier is de herziening verwarrend.

COMBINATIE

Deze herziening laat zien hoe buitengewoon moeilijk het is om een bestaand dichtwerk bij te schaven. We zien mooie dingen, zeker. Maar als geheel zitten er ook nogal wat haken en ogen aan. Allerlei verouderde woorden en zinnen zijn gebleven, verouderd en herzien kan in één vers door elkaar heen lopen. Het is een combinatie geworden van goede verbeteringen, met toch geregeld tegenvallende herzieningen of gebleven verouderde woorden. Geregeld blijkt het moeilijk om de kracht van uitdrukking in '1773' te handhaven.

P.F. BOUTER

N.a.v. 'Adem om van u te zingen. Psalmen voor Nu', uitg. Boekencentrum, Zoetermeer; € 27,50;

Stichting Dicht bij de Bijbel, 'De nieuwe Psalmberijming. Dertig nieuw berijmde psalmen geschreven bij de Geneefse melodieën', uitg. Boekencentrum, Zoetermeer; € 9,90;

Dr. E. Hofman, 'Psalmen in de berijming van 1773. Herzien bij de HSV', uitg. Royal Jongbloed, Heerenvveen; € 2,50.

VOTUM EN GROET

Als mensen raken we gewend aan rituelen, aan vaste uitdrukkingen die we elke week weer horen.

Dat geldt ook voor de eerste en laatste momenten in onze kerkdiensten. Aan het begin van iedere eredienst klinken het votum en de groet. Wat bijzonder om een groet uit de hemel te ontvangen. Elke zin in deze aanhef klinkt hooggestemd en heeft een inhoud die heel het leven omvat.

Cokky de Visser is directeur van het zorgcentrum Oranjehof te Elspeet.

In de woorden 'onze hulp is in de Naam van de Heere, Die hemel en aarde gemaakt heeft', spreken we uit dat alles van Hem is. De Heere heeft alles gemaakt, hier op aarde maar ook boven in de hemel. Alles wat in deze wereld leeft, vindt zijn bestaansrecht in Hem, de Schepper, Die sprekend de wereld tot aanzijn riep.

De zin 'Die trouw houdt van geslacht tot geslacht, tot in eeuwigheid' spreekt van geloof en vertrouwen dat God niet laat varen de werken van Zijn handen. Gods verbondstrouw is voor eeuwig.

Deze belijdenis, die door de predikant aan het begin van de dienst wordt uitgesproken, brengt de toewijding van de gemeente onder woorden en spreekt naar de Heere en naar elkaar uit wie Hij voor ons is.

Dan volgt de groet: 'Genade en vrede zij u van God, de Vader en van de Heere Jezus Christus, door de Heilige Geest.'

Op iedere eerste dag van de week mag ik in het huis

Het zijn vaste uitdrukkingen in de zondagse liturgie die mijn leven als gelovige dragen

van de Heere komen en deze groet van Hem aanhoren. Ik mag vergeving ontvangen voor alle zonden die ik de afgelopen week heb gedaan. Er wordt mij vrede toegezegd in de grote wereld van oorlog en geweld en in de kleine wereld met de zorgen van elke dag. Wij mogen als gezegende mensen midden in deze wereld staan, omdat wij als gemeente de groet en de vrede van de Heere hebben ontvangen, elke zondag weer.

Als de kerkdienst bijna ten einde is, ontvang ik deze woorden nog eens: 'De genade en vrede zij met u allen.' Het zijn vaste uitdrukkingen in de zondagse liturgie die mijn leven als gelovige dragen en waar ik steeds op mag terugvallen. Wat zijn wij kerkmensen toch bijzonder gezegende mensen.

COKKY DE VISSER

OP TOONHOOGTE IN DE KERK?

Het zingen van de Geneefse psalmen behoort vanouds tot een van de kenmerken van Gereformeerde Bondsgemeenten. Wat gebeurt er als in de eredienst ook gezangen en liederen uit het lichte repertoire hun intrede doen?

Drs. J. van der Knijff uit Apeldoorn is theoloog en werkt als muziekredacteur bij het Reformatorisch Dagblad.

In veel gemeenten die zich rekenen tot de Gereformeerde Bond worden (nog altijd) alleen de psalmen en enige gezangen gezongen. Maar onmiskenbaar is er een ontwikkeling gaande waarbij in diverse gemeenten steeds meer gezangen en liederen de liturgie bereiken: op feestdagen, tijdens zogenoemde terugkomdiensten van kinderen uit de oppas of in de middagdienst op bid- en dankdagen.

KEUZES

De vraag is nu niet wat we hiervan moeten vinden. De vraag is wat er gebeurt met de liturgie als ander repertoire dan de aloude psalmen in de eredienst een plek krijgt. Op dit punt worden namelijk keuzes gemaakt: als we gezangen en liederen gaan zingen, waar halen we die dan vandaan?

Onmiskenbaar heeft de achterliggende jaren de bundel *Op Toonhoogte* van de Hervormd-Gereformeerde Jeugdbond (HGJB) hierin een belangrijke functie gehad. Die bundel, bedoeld voor het jeugdwerk, kreeg een brede verspreiding binnen kerkelijk Nederland. Overigens naast uitgaven als de *Evangelische Liedbundel* (recent opgevolgd door *Hemelhoog*) en *Uit aller mond*.

ONTWIKKELINGEN

Het is niet moeilijk te bedenken hoe de ontwikkeling gaat. Met kinderen van de crèche wordt gezongen uit *Op Toonhoogte*. Jonge-

ren raken op zaterdagavond tijdens het jeugdwerk met het repertoire van de jongerenbundel vertrouwd. En als er dan tijdens bijzondere gelegenheden of terugkomdiensten ruimte is voor een lied, is de keus snel gemaakt: uit de bundel die we vanuit het jeugdwerk kennen.

Nu staat in een bundel als *Op Toonhoogte* een grote diversiteit aan liederen. Van beproefde gezangen tot vroegrijpe opwekkingsliederen. Het is niet moeilijk om met het oog op een feestelijke eredienst in een Gereformeerde Bondsgemeente een selectie te maken van gezangen die qua stijl en inhoud helemaal in lijn liggen met de kerkmuzikale (psalmzang)traditie van de gemeente.

ANDERE TRADITIE

Tegelijk is het óók niet moeilijk om voor een bijzondere eredienst een lijstje samen te stellen van liederen die weliswaar door kinderen en jongeren graag gezongen worden, maar die uit een heel andere muzikale traditie stammen en de liturgie van kleur doen verschieten.

Bij dat laatste is te denken aan zowel inhoudelijke als muzikale aspecten.

Welk godsbeeld gaat er uit van een lied als 'Mijn Vader, dank U wel' (333)? Welk beeld van

Jezus komt er naar voren in een kinderlied als 'Zing, zing, zingen maakt blij' (565)? Moet je het überhaupt willen dat een gemeente met mensen in de leeftijd van 4 tot 84 jaar liedjes van Elly en Rikkert aanheft?

DE BEGELEIDING

De muzikale kant is – als tweede – ook niet onbelangrijk. In een traditie waarin de psalmzang vanouds door het orgel wordt begeleid, kun je niet in één keer overstappen op een lichter genre zonder de organist in problemen te brengen. Liederen van Johannes de Heer gaan nog wel, maar de meeste Psalmen voor Nu moet je niet met een orgel willen begeleiden... En dan is er nog de zingende gemeente, die haar tong breekt over syncopen, voorhoudingen en lastige ritmes in sommige liederen.

Kortom, wie een bundel als *Op Toonhoogte* wil benutten voor de eredienst, zal z'n huiswerk goed moeten doen. Zowel naar inhoud als naar muziek zal zorgvuldig gekeken moeten worden.

MET WIJSHEID

Dat geldt echter voor elk gezang- en liedboek. Ook de nieuwe bundel *Weerklank*, die pretendeert 'waardige kerkliederen' te bieden, moet met wijsheid gebruikt worden. Bijvoorbeeld als het gaat om de grote rubriek kinderliederen. Het is voor mij nog geen uitge-

maakte zaak dat een Gereformeerde Bondsgemeente op zondagmorgen massaal 'Zoals klei in de hand van

de pottenbakker' of 'Hoger dan de blauwe luchten' moet gaan zingen.

Het (nieuwe) lied in de liturgie is een spannende en uiterst serieuze zaak.

J. VAN DER KNIJFF

Elk liedboek
moet met wijsheid
gebruikt worden

LITURGIE